

Historie matematiky. I

František Morkes

Dr. Jiří Guth-Jarkovský, středoškolský profesor matematiky a fyziky

In: Jindřich Bečvář (editor); Eduard Fuchs (editor): Historie matematiky. I. Seminář pro vyučující na středních školách, Jevíčko, 19.8.-22.8.1993, Sborník. (Czech). Brno: Jednota českých matematiků a fyziků, 1993. pp. 220–225.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/400581>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

DR. JIŘÍ GUTH - JARKOVSKÝ, STŘEDOŠKOLSKÝ PROFESOR MATEMATIKY A FYZIKY

FRANTIŠEK MORKEŠ

Příslušníkům mladší generace již jméno dr. Jiřího Gutha - Jarkovského mnoho neříká. Pro generaci našich dědečků a babiček však bylo stejným pojmem jako jméno ctihodné paní Magdaleny Dobromily Rettigové. Neboť to, co se podle receptů paní Magdaleny Dobromily ukuchtilo, to učil Guth - Jarkovský sníst tak, aby se za to nikdo nemusel v žádné společnosti stydět.

Dr. Jiří Guth, od roku 1920 používající literární jméno dr. Jiří Stanislav Guth - Jarkovský, však nebyl pouze populárním autorem katechismů společenského chování; šíře jeho aktivních zájmů a činností byla nebývalá a při troše nadsázky srovnatelná jen s osobností Járy Cimrmana. Dr. Jiří Guth - Jarkovský byl ambiciózním a plodným spisovatelem, pečlivým redaktorem a dlouholetým editorem Časopisu českých turistů, pilným překladatelem, vášnivým cestovatelem a osobitým publicistou. Byl prvním ceremoniářem na pražském hradě, sekretářem nejvyššího státního vyznamenání Řádu bílého lva, lektorem společenské výchovy na Univerzitě Karlově. V obecném povědomí je jeho jméno spojováno především s činností v tělovýchovném a sportovním hnutí. Jako sportovní nadšenec a propagátor moderních sportů i olympijské myšlenky se stal jedním ze zakládajících členů Mezinárodního olympijského výboru, založil Český výbor pro hry olympijské, jehož byl dlouholetým předsedou. Významná byla i jeho činnost v Klubu českých turistů.

Není však příliš známo, že přes všechny tyto aktivity se dr. Guth - Jarkovský sám cítil především pedagogem. Ve svých několikadvacátých pamětech dokonce nazval období svého pedagogického působení - trvající celých třicet let - léty štěstí. Jako pedagog byl i propagátorem mnohých moderních, nekonvenčních názorů a přístupů především v oblasti školní tělesné výchovy. Jako středoškolský profesor matematiky a fyziky byl nesporně osobností plnou energie, elánu i sebevědomí, rozhodně nebyl typem zakřiknutého a zastrašeného tichošlápka.

Dr. Jiří Guth - Jarkovský se narodil 24. ledna 1861 v Heřmanově Městci, později se s rodiči přestěhoval do Kostelce nad Orlicí. V letech 1870 - 1878 navštěvoval gymnázium v Rychnově nad Kněžnou, po maturitě odešel studovat na tehdejší Karlo-Ferdinandovu univerzitu do Prahy. Po promoci doktorem filozofie již na české univerzitě¹ získal ještě navíc státními zkouškami aprobaci z filozofie, matematiky a fyziky pro gymnázia. Ironií osudu při těchto zkouškách téměř propadl z němčiny u profesora Gebauera a pouze na přimluvu profesora Durdíka byl klasifikován jako „jen slabě obstojný“. Přitom již tehdy pravidelně publikoval v německých novinách a o několik let později překládal pro Vilímkovo humoristické nakladatelství knihy Karla Maye. Pro matematiky a filozofy bude jistě zajímavé, že roku 1882 přeložil Guth - Jarkovský slavné dílo *Rozprava o metodě* francouzského myslitele Reného Descarta (1596-1650).

¹ Roku 1882 došlo k rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na českou a německou.

Jeho znalosti němčiny, pro funkci českého středoškolského profesora „jen slabě obstojné“, mu nicméně nebránily v tom, aby v dalších čtyřech letech působil jako vychovatel v německé šlechtické rodině. U knížete Viléma ze Schaumburg - Lippé na ratibořickém zámku se stal domácím učitelem jeho synů Albrechta a Maxmiliána. Po dvou letech strávených v ratibořickém ústraní je doprovázel i do Švýcarska, kde oba šlechtici studovali v penzionu v Lancy poblíž Ženevy.

Mezinárodní švýcarské penziony se koncem minulého století snažily důsledně realizovat zásadu, že své žáky připravují především pro život. A protože žáci byli většinou synové z význačných šlechtických rodin, nebyli příliš zatěžováni pro ně nepotřebnými vědomostmi. Výuka se v podstatě omezovala na moderní a klasické jazyky. Velká pozornost však byla věnována aktivnímu sportování. Neboť sport se stával módou a společenskou nutností vysoké společnosti.

Každý školní rok - při kterém bylo známkování více záležitostí mezinárodní diplomacie než skutečným ohodnocením vědomostí, neboť jak mladý pedagog konstatoval, „zkoušky záležely v tom, že žáci nic neuměli, profesori se zlobili a ředitel psal výborná vysvědčení“ - byl v Lancy ukončen i okázalou tělocvičnou a šermířskou akademií.

Všechny tyto zkušenosti a poznatky, doplněné aktivní vysokohorskou turistikou ve švýcarských a francouzských Alpách, utvářely pozitivní vztah mladého dr. Gutha především ke vznikajícímu sportovnímu hnutí.

V září 1887 se rozloučil s působením v Lancy a přišel na své první školské působiště - na Akademické gymnázium v Praze. Tam byl přidělen jako zkušební kandidát profesoru Slavíkovi. Předpisy tehdy stanovily, že každý zkušební kandidát musí po celé pololetí navštěvovat všechny hodiny vedoucího profesora, po kterém pak v druhém pololetí přebíral jednu třídu. Když byl po roce profesor Slavík povolán na ministerstvo vyučování do Vídně, stal se dr. Guth - Jarokovský na Akademickém gymnáziu honorovaným suplentem. Učil matematice, fyzice, němčině a filozofii v plném úvazku 18 hodin týdně. Po návratu profesora Slavíka na Akademické gymnázium do funkce ředitele přešel na gymnázium v Žitné ulici. V roce 1890 složil na univerzitě lektorskou zkoušku z francouzštiny a rozšířil si tak svou dosavadní kvalifikaci.

Když v roce 1891 vydal rakouský ministr vyučování baron Pavel Gautsch výnos o tělesné výchově na středních školách, který podněcoval zájem o tělesná cvičení a sliboval zájemcům finanční podporu při zahraničních cestách, byl jedním z prvních, kteří o tuto podporu požádali. Téměř obratem dostal 200 zlatých a o prázdninách odjel do Paříže, která byla tehdy střediskem tělovýchovného a sportovního hnutí kontinentální Evropy. Tam se také osobně seznámil a posléze i spřátelil s baronem Pierre de Coubertinem (1863–1937), který z pověření francouzské vlády studoval již několik let otázky všeobecné tělesné výchovy.

Po návratu napsal na speciálním papíru, tzv. ministerském, jehož arch stál dva krejčary, krasopisně zprávu asi o 200 stranách, kterou předložil řediteli gymnázia. Ten pouze utrousil, že to mělo být německy a aniž zprávu četl, poslal třicetiletého suplenta k zemskému inspektorovi. Tam se situace opakovala.

Rozdíl byl pouze v tom, že inspektor chtěl stručnou německy psanou zprávu příští den. Dostal tedy dvě německy psané stránky a byl spokojen.

Dr. Guth - Jarkovský zatím usiloval o jmenování definitivním středoškolským profesorem; kladné vyřízení jeho žádostí však stále nepřicházelo. Až po ročním působení na nově založeném dívčím gymnáziu Minerva (učil tam matematice a fyzice) byl jmenován profesorem na gymnáziu v Klatovech. Po jmenování nijak nezastíral, že odjezd z Prahy mu není příliš vhod. V jednom ze svých článků se dokonce zmínil, že nyní bude „cepovati pošumavské synky“. Tento výraz - pro c. k. středoškolského profesora nedůstojný - mu byl ještě dlouho vytýkán. V době odjezdu do Klatov byl již uznávaným spolupracovníkem redakce Ottova naučného slovníku (napsal několik geografických hesel) a slibně se prosazujícím překladatelem a literátem s přátelskými vztahy k řadě významných spisovatelů. Dokladem toho byl i první dopis, který v Klatovech dostal. Byl od Jaroslava Vrchlického, který, vzpomínaje na svá klatovská studia, psal: „Vy budete teď pánem tam, kde já býval otrokem!“ V Klatovech učil dr. Guth - Jarkovský převážně francouzštině, neboť v pedagogickém sboru franštinář dosud chyběl.

Klatovský pobyt i atmosféra provinčního gymnázia měly pro mladého profesora své kouzlo. Ještě po letech s dojetím vzpomínal nejen na gymnazijní kapelu, ale i na celoškolské výlety s ředitelem v čele na Špičák nebo do Chudenic. Jako profesor klatovského gymnázia se stal i reprezentantem Čech v Mezinárodním olympijském výboru; do jeho klatovského pobytu spadaly i počátky celé jeho intenzivní propagace novodobé olympijské myšlenky. V této práci našel velké pochopení u ředitele ústavu, kterému jako „slovutnému pánu, panu Robertu Beerovi, řediteli c. k. státního reálného a vyššího gymnázia v Klatovech, svému bývalému představenému, v úctě a vděčnosti opravdové“ věnoval svou první knihu s olympijskou tematikou *Hry olympické za starověku a za dob nejnovějších*.

V roce 1896, tedy v roce konání prvních olympijských her nové doby, požádal o volné místo matematika a fyzika na pražském gymnáziu v Truhlářské ulici, které také dostal. Když na maturity do Klatov přijel shodou okolností ředitel František Sobek z Truhlářské ulice, šel se mu ve fraku oficiálně představit. Zatímco podobné oficiální představení bylo klatovským ředitelem Beerem před třemi lety přijato s neskryvaným potěšením a vzbudilo i jistou ředitelovu náklonnost, ředitel Sobek zůstal nejen chladným, ale navíc vyslovil i podiv nad představováním, když prý učitele zná. S ředitelem Sobkem měl pak v Truhlářské ulici profesor Guth - Jarkovský řadu nejrůznějších nepřijemností; začaly výtkami, že jeho podpis v třídní knize přesahuje vymezený řádek. Ve svých vzpomínkách charakterizoval dr. Guth - Jarkovský ředitele Sobka větou: „Jako většina středoškolských ředitelů pokládá se více méně za neomylného!“ Mnohem lepší mínění získal o řediteli vinohradského gymnázia dr. Josefu Bernhardovi, kterého charakterizoval jako šlechetného vzdělaného člověka a vynikajícího odborníka. Dnes je už velmi těžké zjistit, nakolik byl tento soud ovlivněn i skutečností, že ředitel Bernhard několikrát, když se externí učitel francouzštiny zdržel déle v Truhlářské ulici, učil chvíli za něho.

Permanentní problémy a nepříjemnosti měl dr. Guth - Jarkovský s uvolňováním na zasedání Mezinárodního olympijského výboru, který pochopitelně nemohl brát ohled na jeho „profesorování“, a s uvolňováním na nejrůznější sportovní akce, kde se jeho přítomnost jako zakládajícího člena Mezinárodního olympijského výboru vyžadovala. Ředitel Josef Čapek mu např. v roce 1905, když chtěl požádat o uvolnění na nordické hry ve Stockholmu, které připadaly právě na závěr pololetí, řekl, že „žádost o uvolnění by mohla být nahore vykládána jako zanedbávání školních povinností“. Na ministerstvu vyučování ve Vídni, kam dr. Guth - Jarkovský s žádostí osobně zajel, byl však příznivě přijat a bylo mu doporučeno, aby žáky oklasifikoval dříve a aby si podal i žádost o finanční podporu na zamýšlenou cestu. I tento ředitel se do paměti profesora Gutha - Jarkovského nesmrtelně vryl. Především tím, že klasifikační poradu svolal jednou na nedělní odpoledne, ve kterém vrcholil v Praze všesokolský slet. Od tohoto ředitele slyšel profesor Guth, pozdější proslulý autor katechismů společenského chování, i ostrou výtku za to, že si dovolil vejít na záchod v okamžiku, kdy po chodbě procházely do své třídy septimánky.

Ještě jedno gymnázium se zapsalo do životních osudů dr. Gutha - Jarkovského. Dne 7. 8. 1897 se oženil s dcerou Josefa Černého, ředitele gymnázia v Roudnici nad Labem. Svatba se konala v gymnazijní kapli a svatební hostina byla ve třídě v přízemí. Jak se sám vyjádřil, byla to pravá profesorská svatba, na které chyběl jenom zemský školní inspektor jako svědek.

S pedagogickým působením se dr. Jiří Guth - Jarkovský rozloučil v roce 1918, kdy odešel na zdravotní dovolenou. V roce 1919 pak nastoupil do funkce ceremoniáře na pražském hradě. Mladý československý stát, který se snažil dávat okázale na odiv svou demokratičnost (mj. i tím, že zrušil nejen šlechtické výsady, ale i všechna vyznamenání a řády, mimo vojenských), si brzy uvědomil, že jeho představitelé potřebují člověka, který by zpracoval základní otázky hradního protokolu a který by byl i společenským rádcem „aby páni věděli co a jak“. Neznalost otázek společenského styku, spolu s nepřilíš velkým smyslem pro míru a proporce, kdy bez ladu a skladu se střídaly akce až spartánsky prosté s audiencemi provázenými téměř středověkou pompou, působily od počátku konstituujícím se státu řadu mezinárodně politických problémů. A tak po určitých diskusích, kdy se řešil především problém, zda v demokratické republice může být v kanceláři prezidenta republiky ceremoniář, bylo rozhodnuto a dr. Guth oficiálně nastoupil do služby na pražském hradě.

Pro tuto funkci se mu již jméno Guth zdálo příliš německé a požádal proto o dovození používat jména Jiří Stanislav Guth - Jarkovský. Pro jméno Stanislav Jarkovský se rozhodl proto, že pod ním již od roku 1893 publikoval řadu beletristických prací. V únoru 1920 mu policejní ředitelství změnu jména povolilo. Možná i proto, že policejní prezident Bienert byl synem jeho spolubydlicího z gymnazijních studií v Rychnově nad Kněžnou.

Léta ceremoniářská však přinesla dr. Guthu - Jarkovskému řadu roztrpčení. Brzy se stal oblíbeným terčem novinářů nejrůznějšího politického přesvědčení; nelibě nesl skutečnost, že v úřednické hierarchii nebyl jeho úřad vážen a oceňován tak, jak si sám představoval. K jeho zatrpčnosti přispívala i skutečnost, že

ač býval žákem prezidenta na univerzitě a nyní byl úředníkem jeho kanceláře, neměl nikdy možnost s ním pohovořit o otázkách olympijského hnutí.

Když byl koncem roku 1924 vydán restriční zákon posílající všechny přesluhující úředníky do penze, dr. Guth - Jarkovský doufal, že kancelář prezidenta republiky mu udělí výjimku. Nestalo se tak. A tak v roce 1925 odešel do penze. Odešel do ústraní ve stejném roce, ve kterém slavil jeden z největších životních úspěchů; v roce, kdy se Praha stala místem mezinárodního olympijského kongresu. Tento historický kongres, na kterém se vzdal své funkce v Mezinárodním olympijském výboru baron Pierre de Coubertin, významně posílil autoritu Československého olympijského výboru, jehož byl právě dr. Guth - Jarkovský zakladatelem a předsedou.

V té době již dr. Guth - Jarkovský zdaleka nebyl oním „mladým mužem plným síly a energie, jakýmsi všudybylem, vyskytujícím se hned tu, hned onde“, jak ho před více než třiceti lety charakterizoval časopis Lumír. V roce 1929 se pro pokročilý věk vzdává i své funkce v Československém olympijském výboru a zůstává pouze členem Mezinárodního olympijského výboru. Smutnou skutečností zůstává, že v této funkci se dal zaslepit dosud nevídanou pompézností berlínských olympijských her v záplavě praporů s hákovými kříži. Ale budme k jeho osobě spravedliví: v Berlíně reprezentovali Československo i sportovci, kteří byli aktivními členy Výboru za přeložení olympijských her z Berlína.

Život dr. Jiřího Gutha - Jarkovského se uzavřel 8. ledna 1943 v Náchodě. V jeho pozůstalosti, uložené v archívu Českého olympijského výboru, se zachovala i část jeho korespondence. Je z ní zřejmé, že i jako penzista měl předplacenu novinovou výstřížkovou službu o své osobě. Posledním výstřížkem, který na jeho náchodskou adresu přišel, bylo oznámení České tiskové kanceláře o jeho úmrtí, které bylo publikováno v Národní politice 9. ledna 1943. Znělo takto:

V Náchodě zemřel v pátek ve 4 hodiny ráno raněn mozkovou mrtvicí po dlouhé a těžké nemoci nejstarší člen Mezinárodního olympijského výboru a dlouholetý předseda Českého olympijského výboru, spisovatel dr. Stanislav Jiří Guth - Jarkovský v požehnaném věku 82 let.

Úmrtím dr. Gutha - Jarkovského utrpěl český sport ztrátu tak bolestnou a těžkou, že její tíhu nepřestane pociťovati nikdy. Ztrácíme v něm nejstaršího velíkána českého sportu, věrného propagátora vznešené myšlenky olympijské a spolupracovníka zakladatele novodobých her olympijských hraběte Pierre de Coubertina.

Se jménem dr. Gutha - Jarkovského je nerozlučně spjata historie českého sportu v posledním půl století. Za velké jeho životní dílo nemůže být český sport zesnulému nikdy dost vděčný.

Jistě, největší zásluhy dr. Jiřího Gutha - Jarkovského byly spjaty především s jeho činností v olympijském hnutí. Pokud oficiální zpráva o jeho úmrtí zdůrazňuje jen tuto činnost, není to náhodné. Především proto, že činnost dr. Gutha - Jarkovského na tomto poli byla výrazně spjata s procesem národního uvědomování a s utvářením české státnosti. V roce 1894 se stal zakládajícím členem Mezinárodního olympijského výboru jako reprezentant Čech;

samostatné, na Rakousko-Uhersku zcela nezávislé zastoupení českých sportovců na olympijských hrách před první světovou válkou nejen obhajoval, ale proti silným německo-rakouským tlakům i úspěšně obhájil. Čeští sportovci vystupovali jako reprezentanti Čech a pochodovali pod vlastní vlajkou. Připomínka těchto skutečností v letech protektorátu a druhé světové války měla nesporně svůj význam.

Dnes bychom však již měli docenit veškerou činnost této mimořádné osobnosti našich moderních dějin. A právě proto by nemělo být zapomenuto, že dr. Guth - Jarkovský byl především - a osobně se jím také cítil - středoškolským profesorem. Profesorem matematiky a fyziky nebývalé šíře zájmů, v nichž se proslavil více než ve svém původním, a nebudeme přehánět, když řekneme, i milovaném povolání.

Literatura

- [1] J. Guth - Jarkovský: Babí léto. Causerie z cest a z minulosti, Praha 1914
- [2] J. Guth - Jarkovský: Hry olympické za starověku a za dob nejnovějších, Praha 1896
- [3] J. Guth - Jarkovský: Kanadské epištoly. Turistovy úvahy a dojmy, Praha 1895
- [4] J. Guth - Jarkovský: Mladému republikánu. Několik drobných úvah, Praha 1921
- [5] J. Guth - Jarkovský: Moje prázdniny v Americe. Feuilletony a causerie z výstavní cesty, Praha 1905
- [6] J. Guth - Jarkovský: Paměti I-III, Praha 1929
- [7] J. Guth - Jarkovský: Pravidla slušnosti pro mládež, Praha 1914, 1922
- [8] J. Guth - Jarkovský: Společenské klasobraní, Praha 1925, 1929
- [9] J. Guth - Jarkovský: Společenský katechismus, Praha 1914 (6. vyd. 1932, nejnovější vydání: ČS, Praha 1992)
- [10] J. Guth - Jarkovský: Z pamětí klatovských starých i nových, Klatovy 1912
- [11] R. Descartes: Rozprava o metodě, Praha 1882 (přeložil J. Guth - Jarkovský)
- [12] Materiály z pozůstalosti dr. Gutha - Jarkovského, Archiv Českého olympijského výboru